

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕРЕЖЕВИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР ESSENCE AND CLASSIFICATION OF NETWORK BUSINESS STRUCTURES

У статті досліджені мережеві підприємницькі структури, як нові суб'єкти цифрової економіки. Визначено та узагальнено розуміння сутності таких структур з точки зору окремого підрозділу; консолідації бізнес-одиниць; формування мережі. З'ясовано, що в Україні мережеві підприємницькі структури відносяться до класу об'єднань підприємств. Доведено, що стрімкі зміни в інформаційно-комунікаційних технологіях та зовнішньому середовищі, а також ліквідація бар'єрів між підприємством і середовищем є основними передумовами формування мережевих підприємницьких структур. Сформована типізація мережевих підприємницьких структур за шістьма класифікаційними ознаками, а саме за: галузевим спрямуванням; масштабами діяльності; строком утворення; моделлю управління; характером зв'язків; в залежності від мети об'єднання підприємств в мережеву підприємницьку структуру. Систематизовано переваги та недоліки створення мережевих підприємницьких структур.

Ключові слова: підприємницька структура, мережева підприємницька структура, інтеграція, інтегрована система, мережа, цифрова економіка.

The article examines network entrepreneurial structures as new subjects of the digital economy. Defined and generalized understanding of the essence of such structures from the point of view of a separate unit that uses information technology networks to connect people, assets and ideas to create and distribute products and services without the constraints of traditional organizational boundaries or physical location; consolidation of business units in which human and work processes interact, seeking joint results and mutual benefit; formation of a network of people or organizations that are independent, implement a joint project or joint economic activity. It was found that in Ukraine, network business structures belong to the class of enterprise associations and are created in the form of concerns, holdings and other types of enterprise associations. It has been proven that rapid changes in information and communication technologies and the external environment, as well as the elimination of barriers between the enterprise and the environment, are the main prerequisites for the formation of network business structures. It was determined that both divisions of a large enterprise, as well as individual enterprises and freelancers, can be integrated into the network business structure. The typification of network business structures was formed according to six classification features, namely: branch direction; scope of activity; term of formation; management model; the nature of obligations; depending on the purpose of combining enterprises into a network business structure. The advantages of creating network business structures are systematized, namely: increased organizational flexibility; stability of ties between integrated enterprises within the network business structure; decentralization of the organizational structure; a higher level of coordination and communication between units integrated into the network business structure; openness to organizational changes; universality and adaptability of the network business structure; better access to resources and expertise; cost reduction; advanced innovation; increasing competitiveness.

Key words: business structure, network business structure, integration, integrated system, network, digital economy.

УДК 334.722

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.79-19>

Шацька З.Я.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри смарт-економіки,
Київський національний університет
технологій та дизайну

Бурлак А.О.

магістрант,
Київський національний університет
технологій та дизайну

Shatska Zorina

Kyiv National University
of Technology and Design

Anastasia Burlak

Kyiv National University
of Technology and Design

Постановка проблеми. Необхідність подальшого сталого розвитку підприємств, що функціонують в різних галузях економіки, інтеграція в світову економіку, пошук шляхів підвищення ефективності їх діяльності в умовах післявоєнного відновлення зумовлює необхідність їх трансформації до нових умов, адаптації до впливу глобалізаційних чинників. Одним з таких перспективних напрямів трансформації підприємств є їх інтеграція в підприємницькі структури, які під впливом науково-технічного прогресу поступово перетворюються в мережеві підприємницькі структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем створення та функціонування мережевих підприємницьких структур в умовах глобалізації присвячено праці таких науковців, як Butkus F. S., Dumitrescu D. M., Laudon K. C., Laudon J., Rutkus S., Vernous G., Valcin F. та багато інших. Їх праці розкривають загальні питання функціонування мережевих підприємницьких структур. Однак, серед науковців і досі не сформоване однозначне розуміння сутності поняття «мережева підприємницька структура», що ускладнює виокремлення чітких класифікаційних ознак таких структур і потребує подальших поглиблених досліджень.

сифікаційних ознак таких структур і потребує подальших поглиблених досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення сутності та виокремлення і узагальнення низки класифікаційних ознак мережевих підприємницьких структур в глобалізованому просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємницькі структури є сучасними суб'єктами господарювання, які створюються в результаті інтеграції декількох підприємств. Під підприємницькою структурою будемо розуміти «складну відкрити інтегровану систему, що функціонує у динамічному глобалізованому середовищі на основі поєднання матеріальних і нематеріальних інтересів підприємств-учасників з метою прискорення спільного розвитку за рахунок пришвидшення процесів комерціалізації спільної інноваційної діяльності» [5]. Підприємницька структура є «добровільним інтеграційним утворенням, яке може включати в себе як декілька підприємств, а в разі потреби фрілансерів, як окремих суб'єктів господарювання» [12]. В Україні підприємницькі структури, як інтегровані суб'єкти бізнесу, відносяться

до категорії об'єднань підприємств і можуть утворюватися у формі різних господарських об'єднань у формі: корпорацій, концернів, холдингів та інших видів об'єднань підприємств. Створення, функціонування та ліквідація яких регламентована Господарським Кодексом України [2].

Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу та нових інформаційних технологій зумовив перехід підприємницьких структур до мережевих структур (network business structure). Трактують поняття «мережева підприємницька структура» вітчизняними та закордонними науковцями здійснюється з різних точок зору, а саме (табл. 1).

Основними передумовами переходу сучасних підприємств до мережевих підприємницьких структур, як зазначають Кривенко Л. та Кривенко С. є «зміна масштабів діяльності, а також плановане розширення географії присутності (екстенсивний розвиток) підприємства» [4]. Формуванню мережевих підприємницьких структур сприяють стрімкі зміни в інформаційно-комунікаційних технологіях, нове сприйняття зовнішнього середовища, стирання кордонів між підприємством і середовищем. Безпосереднє оточення розглядається як середовище, що складається із зацікавлених сторін як всередині, так і поза підприємством, які, у свою чергу, є джерелом додаткових переваг. Підприємства, які інтегруються в мережеву підприємницьку структуру, як і в звичайній підприємницькій структурі, є юридично незалежними окремими підприємствами, а також можуть бути дочірніми компаніями одного підприємства. Також в мережеву підприємницьку структуру можуть інтегруватися підрозділи всередині вели-

кого підприємства, які розглядаються як окремі підприємства, що продають товари (послуги) стороннім клієнтам. Концепція роботи мережевої підприємницької структури базується на понятті «соціальна мережа», тобто формується, в першу чергу, соціальна структура взаємовідносин між підприємствами, які інтегрувалися в таку структуру. Вони включають внутрішньо організаційні або між організаційні зв'язки, що представляють формальні або неформальні відносини. На галузевому рівні складні мережеві підприємницькі структури можуть включати технологічні та інноваційні мережі, які можуть охоплювати кілька географічних областей і організацій. З точки зору управління, мережева підприємницька структура є унікальною серед інших типів структур, які орієнтовані на внутрішню динаміку всередині інтегрованих підприємств.

Різноманіття форм організації мережевих підприємницьких структур зумовлює необхідність узагальнення та уточнення класифікації їх видів та типів, яка розкривається через низку ключових ознак. В міжнародній економіці мережеві підприємницькі структури класифікують за різними ознаками, які «з розвитком глобалізаційних процесів, поширенням високотехнологічних виробництв та систем постійно доповнюються» [1], а саме:

За галузевим спрямуванням. В залежності від галузі функціонування мережеві підприємницькі структури можуть бути «транспортні, аптечні, технологічні, виробничі, логістичні та інші мережеві підприємницькі структури» [1], які утворюють транспортні мережі, торговельні мережі, інформаційні мережі та інше.

Таблиця 1

Сутність поняття «мережева підприємницька структура

Автор	Сутність поняття «мережева підприємницька структура як окремий підрозділ
Laudon K.C., Laudon J. (2004)	підрозділ, який використовує мережі інформаційних технологій для зв'язку людей, активів та ідей для створення та розповсюдження продуктів і послуг без обмежень традиційних організаційних меж або фізичного розташування [9]
Rutkus Š. (2011)	підрозділ, що функціонує як самодостатня організаційна єдність і використовує спільну інформаційну систему, створену за допомогою мережевих та інформаційних технологій [11]
як консолідація бізнес-одиниць	
Social Network Analysis Software	сукупність автономних фірм чи підрозділів, які ведуть себе як єдине велике ціле, використовуючи соціальні механізми для координації та контролю [13]
Butkus F. S. (2003)	консолідація кількох бізнес-одиниць, у яких людські та робочі процеси взаємодіють, шукаючи спільних результатів і взаємної вигоди [7]
Dumitrescu D. M. (2009)	гнучка, динамічна структура географічно розосереджених організацій, де спілкування здійснюється переважно або виключно за допомогою електронних засобів, де завдання розподілені відповідно до спеціалізації чи компетенції бізнес-одиниці [8]
як мережа	
Vernous G., Valcin F. (2006)	мережа людей чи організацій, які є незалежними, реалізують спільний проект чи спільну економічну діяльність, спілкуються та проводять інформаційні процеси за допомогою інформаційних технологій і не залежать від часу та простору [14]

Джерело: складено авторами

За масштабами діяльності. Мережеві підприємницькі структури можуть бути міжнародними, регіональними, національними та змішаними. Міжнародні підприємницькі структури здійснюють свою діяльність на міжнародних ринках. Регіональні підприємницькі структури працюють в рамках регіональних ринків. Національні підприємницькі структури функціонують в межах країни. Змішані підприємницькі структури здійснюють свою діяльність як на національних, так і на закордонних ринках.

За строком утворення. За строком утворення мережеві підприємницькі структури можуть бути у формі довгострокового партнерства з формуванням довгострокових стратегічних альянсів; середньострокового партнерства; тимчасового партнерства для виконання окремого спільного проєкту.

За моделлю управління мережевими підприємницькими структурами. Управління мережевими підприємницькими структурами може здійснюватися за інвестиційною, централізованою, холдинговою, лотковою та гібридною моделями Клочкової [3].

За характером зав'язків в мережеві підприємницькій структурі. За характером зав'язків в мережеві підприємницькій структурі виділяють: ієрархічні об'єднання, неієрархічні об'єднання, комбіновані об'єднання [6]. Ієрархічні мережеві підприємницькі структури будуються на основі чіт-

кого підпорядкування і делегації повноважень всередині такої структури. Неієрархічні мережеві підприємницькі структури мають гнучку структуру, що може змінюватися в залежності від впливу зовнішнього оточення. Комбіновані мережеві підприємницькі структури поєднують ознаки як ієрархічних, так і не ієрархічних структур.

В залежності від мети об'єднання підприємств в мережеву підприємницьку структуру поділяються на: внутрішня мережева підприємницька структура, стабільна мережева підприємницька структура, динамічна мережева підприємницька структура, ринкова мережева підприємницька структура (табл. 2).

Перевагами формування мережевих підприємницьких структур є такі:

1. Підвищена організаційна гнучкість. Така структура є більш децентралізованою, більш гнучкою, ніж підприємницькі структури інших типів. Мережеві підприємницькі структури дозволяють швидко адаптуватися до ринкових змін чи навколишньому середовищі.

2. Стійкість зав'язків між інтегрованими підприємствами. Зв'язки між інтегрованими підприємствами всередині мережевої підприємницької структури менш розрізнені, а підприємства мають більше можливостей для інноваційного розвитку.

3. Децентралізація організаційної структури. Внаслідок децентралізації будова мережевої під-

Таблиця 2

Типи мережевих підприємницьких структур в залежності від мети їх об'єднання

№ з/п	Вид підприємницької структури	Характеристика
1.	Внутрішня мережева підприємницька структура	окремі підрозділи інтегрованих підприємств є окремими центрами прибутку. Наприклад, компанія «General Motors» та її підрозділи з продажу свічок запалювання. У структур даного типу є головна штаб-квартира, а її будова відповідає будові ТНК.
2.	Стабільна мережева підприємницька структура	складається з головного підприємства, яке передає більшу частину своїх операцій іншим інтегрованим підприємствам. Головне підприємство часто має тривалі стосунки з постачальниками, які мають доступ до комп'ютерної системи мережевої підприємницької структури і можуть бути присутніми на приватних сесіях з планування. Головне підприємство може також мати декілька спільних підприємств, альянсів, довгострокових контрактів тощо, що укладаються з різними підприємствами, які інтегрувалися в мережеву підприємницьку структуру. Наприклад, у компанії «BMW» завдяки переходу до такого типу підприємницької структури заощаджують близько 65% загальної виробничої вартості автомобіля.
3.	Динамічна мережева підприємницька структура	функціонує на засадах аутсорсингу. Підприємство-інтегратор визначає та акумулює активи, що належать іншим підприємствам, які інтегрувалися в мережеву структуру даного типу, основна компетенція якого полягає в детальному дослідженні ринку. Наприклад, компанія «Nike» – центр динамічної мережевої підприємницької структури. Її єдиними функціями є НДДКР та маркетинг, інші інтегровані підприємства мережі працюють на засадах аутсорсингу. Динамічні мережеві підприємницькі структури поширені в моді, іграшках, видавництві, кінофільмах та біотехнологічній промисловості.
4.	Ринкова мережева підприємницька структура	не має головного підприємства, який координує роботу всієї структури. Підприємства об'єднуються на тимчасовій основі для виконання разових проєктів. Такі підприємницькі структури можна вважати «природними підрозділами економіки»

Джерело: узагальнено авторами за [14]

приємницької структури має менше рівнів організаційної структури, більш широкі можливості контролю.

4. Вищий рівень координації та комунікації між підрозділами інтегрованими в мережеву підприємницьку структуру. Співробітники мають можливість спілкуватися з членами команди з різних підрозділів, що формує природний діалог і відчуття спільної мети, що може призвести до більш ефективного прийняття рішень і вирішення проблем.

5. Відкритість до організаційних змін. Співробітники менш схильні відчувати себе емоційно прив'язаними до ієрархій і конкретних робочих процесів, що спрощує організаційні зміни всередині мережевої підприємницької структури [10].

6. Універсальність і адаптивність мережевої підприємницької структури. Співробітники можуть вільно переходити від одного проєкту до іншого, що не спричиняє руйнації будови мережевої підприємницької структури.

7. Кращий доступ до ресурсів і досвіду. Мережева підприємницька структура може використовувати ресурси та досвід інших компаній або окремих осіб у мережі.

8. Зниження витрат. Формування мережевої підприємницької структури може призвести до зниження витрат за рахунок спільних ресурсів інтегрованих підприємств і підвищення їх ефективності.

9. Підвищення інноваційної активності. Різноманітність поглядів і досвіду учасників мережевої підприємницької структури може призвести до підвищення креативності та інновацій.

10. Підвищення конкурентоспроможності. Формування мережевої підприємницької структури можуть зробити підприємства – її учасники більш конкурентоспроможними, дозволяючи їм швидше реагувати на зміни ринку та використовувати нові можливості.

Головним недоліком мережевих підприємницьких структур в порівнянні з сучасними підприємствами є ускладнення процесу звітності та контролю головного підприємства з функціонуванням всієї мережевої структури.

Висновки з проведеного дослідження. В умовах цифрової економіки сучасні підприємства поступово переходять до мережевих підприємницьких структур. Такі структури відходять від традиційних методів управління характерних для індустріальної епохи та формують нові конкурентні переваги в підвищеній організаційній гнучкості, посиленні стійкості зав'язків між інтегрованими підприємствами; децентралізації організаційної структури; підвищення рівня координації та комунікації між підрозділами інтегрованими в мережеву підприємницьку структуру; відкритості до організаційних змін; універсальності і адаптивності мережевої підприємницької структури; кращого доступу

до ресурсів і досвіду; зниження витрат; підвищення інноваційної активності; підвищення конкурентоспроможності. Подальші дослідження в цьому напрямі будуть спрямовані на пошук ефективних методів формування та управління мережевими підприємницькими структурами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вікторов Б. В. Типи мережевих підприємств у міжнародному бізнесі. *Вчені записки Університету «КРОК»* 2020. № 2(58). URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/291/313>.
2. Господарський Кодекс України : Закон від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Ключкова О. В. Роздрібні торговельні мережі: регіональні фактори розвитку: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Харків, 2011. 20 с.
4. Кривенко Л., Кривенко С. Організація діяльності підприємницьких структур в контексті сталого розвитку. *Вісник ТНЕУ*. 2014. № 4. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/4780/1/D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D0%BD0%BA%D0%BE%20%D0%9B.pdf>.
5. Шацька З. Я. Науково-методологічні основи формування підприємницьких структур в глобалізованому просторі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Вип. 43/2021. С. 57–65. Doi: 10.32999/ksu2307-8030|2021-43-9.
6. Шульц С. Л., Кіт Л. З. Мережеві бізнес-структури: концептуалізація понять та засад функціонування. *Регіональна економіка*. 2013. № 2. С. 15–24. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/68173/02-Shults.pdf?sequence=1>.
7. Butkus, F. S. (2003). *Management: basics for managing operatively organizational processes*. Vilnius : Eugrimas.
8. Dumitrescu, D. M. (2009). Human Resources Profile in the Virtual Organization Based on the Career Anchors of Edgar Schine. *Proceedings of the 20th International DAAAM Symposium*. Volume 20. No. 1.
9. Laudon, K.C. & Laudon, J. (2004). *Management Information Systems (Eighth ed.)*. Upper Saddle River: Pearson Prentice Hall.
10. Network Organizational Structure: Definition, Pros and Cons. *MasterClass*. 2022. 16 Nov. URL: <https://www.masterclass.com/articles/network-organizational-structure>.
11. Rutkus, S. (2011). Application of Best Practice in Designing E. Business Organisational Structures. Master thesis in the. business management. Mykolas Romeris University, Vilnius.
12. Shatska Zorina Y. Enterprise Integration Models: Advantages and Challenges of Implementation in the Context of the COVID-19 Pandemic. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2021. Том 8, № 2. URL: [https://doi.org/10.52566/msu-econ.8\(2\).2021.17-24](https://doi.org/10.52566/msu-econ.8(2).2021.17-24).
13. Social Network Analysis Software. URL: <http://www.analytictech.com/mb021/virtual.htm>.

14. Vernous, G. & Valcin, F. (2006). Revisiting the concept of Virtual Organisation: new organizational forms or new organizational process? Atlantic International University: School of science and Engineering, URL: <http://www.aiu.edu/applications/DocumentLibrary-Manager/upload/VERNOUS%20Guyverson.doc>.

REFERENCES:

1. Viktorov B. V. (2020) Typy merezhevykh pidpriemstv u mizhnarodnomu biznesi [Types of network enterprises in international business]. *Scientific notes of "KROC" University*. Vol. 2(58). Available at: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/291/313> (accessed 24 February 2023).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2003) Economic Code of Ukraine: Law. January 16 2003 No. 436-IV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (accessed 24 February 2023).

3. Klochkova O. V. (2011) Rozdribni torhovelni meretzhi: rehionalni faktory rozvytku [Retail trade networks: regional factors of development] (PhD Thesis), Kharkiv, 2011. 20 p.

4. Kryvenko L., Kryvenko S. (2014) Orhanizatsiia diialnosti pidpriemnytskykh struktur v konteksti staloho rozvytku [Organization of business structures in the context of sustainable development]. *Herald of TNEU*. No. 4. Available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/4780/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9B.pdf> (accessed 24 February 2023).

5. Shatska Z. Ya. (2021) Naukovo-metodolohichni osnovy formuvannia pidpriemnytskykh struktur v hlobalizovanomu prostori [Scientific and methodological foundations of the formation of business structures in the globalized space]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic sciences series*, vol. 43/2021, pp. 57–65. DOI: 10.32999/ksu2307-8030|2021-43-9 (accessed 24 February 2023).

6. Schultz S. L., Kit L. Z. (2013) Merezhevi biznes-struktury: kontseptualizatsiia poniat ta zasad funktsionuvannia [Network business structures: conceptualization of concepts and principles of functioning. Regional economy]. no. 2, pp. 15-24. Available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/68173/02-Shults.pdf?sequence=1> (accessed 24 February 2023).

7. Butkus, F. S. (2003) Menedzhment: osnovy operatyvnoho upravlinnia orhanizatsiinymy protsesamy [Management: basics for managing operatively organizational processes]. Vilnius: Eugrimas.

8. Dumitrescu, D. M. (2009) Profil liudskykh resursiv u virtualnii orhanizatsii na osnovi kariernykh yakoriv Edhara Shyna [Human Resources Profile in the Virtual Organization Based on the Career Anchors of Edgar Schine]. *Proceedings of the 20th International DAAAM Symposium*, vol. 20, no. 1.

9. Laudon, K.C. & Laudon, J. (2004) Informatsiini systemy upravlinnia [Management Information Systems] (Eighth ed.). Upper Saddle River: Pearson Prentice Hall.

10. Orhanizatsiina struktura merezhi: vyznachennia, pliusy ta minusy [Network Organizational Structure: Definition, Pros and Cons]. *MasterClass*. 2022. 16 Nov. Available at: <https://www.masterclass.com/articles/network-organizational-structure> (accessed 24 February 2023).

11. Rutkus, S. (2011) Zastosuvannia naikrashchykh praktyk u rozrobttsi biznes-orhanizatsiinnykh struktur E. Business Organisational Structures [Application of Best Practice in Designing E. Business Organisational Structures]. Master thesis in the. business management. Mykolas Romeris University, Vilnius.

12. Shatska Zorina Y. (2021) Intehratsiini modeli pidpriemstv: perevahy ta problemy vprovadzhennia v umovakh pandemii COVID-19 [Enterprise Integration Models: Advantages and Challenges of Implementation in the Context of the COVID-19 Pandemic]. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. "Economy" series*, vol. 8, no. 2. Available at: [https://doi.org/10.52566/msu-econ.8\(2\).2021.17-24](https://doi.org/10.52566/msu-econ.8(2).2021.17-24). (accessed 24 February 2023).

13. Prohramne zabezpechennia dlia analizu sotsialnykh merezh [Social Network Analysis Software]. Available at: <http://www.analytictech.com/mb021/virtual.htm> (accessed 24 February 2023).

14. Vernous, G. & Valcin, F. (2006) Perehliad kontseptsii virtualnoi orhanizatsii: novi orhanizatsiini formy chy novyi orhanizatsiinyi protses? [Revisiting the concept of Virtual Organisation: new organizational forms or new organizational process?]. Atlantic International University: School of science and Engineering. Available at: <http://www.aiu.edu/applications/DocumentLibrary-Manager/upload/VERNOUS%20Guyverson.doc> (accessed 24 February 2023).